

HĽBKOVÁ MOZGOVÁ STIMULÁCIA, IDENTITA* A PERDURANTIZMUS

JURAJ ODORČÁK, Katedra filozofie FF UCM v Trnave, Trnava

ODORČÁK, J.: Deep Brain Stimulation, Identity, Perdurantism
FILOZOFIA 69, 2014, No. 6, pp. 472-481

The paper explores possible changes of personal identity due to deep brain stimulation (DBS) on the background of a universal problem of combining the persistence through time with the change of an object. It is argued, that in the conception of perdurantism the problem can be resolved without the elimination of identity. Here the identity is put under threat only when the psychological criterion is applied. The application of memory, corporeal or biological criteria mean no threat to personal identity of a person undergoing DBS.

Keywords: Deep brain stimulation – Identity – Change – Perdurantism

Pán Garrison namiesto úvodu. Pán Garrison je mierny, introvertný, konzervatívny a skôr samotársky človek. Vysoko si cení svoju prácu i manželstvo. Jedného dňa sa však zobudí a už vôbec nie je mierny, introvertný, konzervatívny a samotársky. Práve naopak, pán Garrison je impulzívny extrovert bažiaci po spoločnosti. Konzervativizmus nahradil liberalizmom, tvrdí prácu premenil na výpoveď a manželstvo zamenil za rozvod. Bývalá manželka pána Garrisona tvrdí, že to už nie je pán Garrison. A pán Garrison? Ten nakoniec tiež priznáva, že už nie je pánom Garrisonom.

Pán Garrison má Parkinsonovu chorobu. Medikamentózna liečba už nezmiernuje jeho motorické poruchy, a preto podstúpi hĺbkovú mozgovú stimuláciu (HMS).¹ Pri HMS nastane výrazné zlepšenie motorických porúch. Pán Garrison sa však po zákroku zobudí² ako človek smerujúci k spoločenskosti, rozvodu a priznaniu, že už nie je tým istým človekom.

Tento príklad (Baylis 2013, 521-522), ako aj iné ilustratívne príklady a výsledky niektorých štúdií či skúseností z klinickej praxe (Agid et al. 2006; Müller, Christen 2010;

* Rád by som posudzovateľom poďakoval za mnohé cenné návrhy, pripomienky a kritiku k tejto stati. Mimo iných dôležitých pripomienok bola jednou z nich tá, na ktorú je potrebné upozorniť čitateľa hneď na začiatku. V texte sa analyzovaná identita uvádza slovným spojením *teoretický koncept identity*. Pod teoretickým konceptom identity sa myslí koncept, ktorý je viazaný štandardným vnímaním princípu identity nerozlišiteľných objektov a princípu nerozlišiteľnosti identických objektov. Zvrat *teoretický koncept identity* má tak slúžiť na odlíšenie tohto typu identity od iných vofnejších konceptov identity. Vzájomné hodnotenie, prípadne odmietanie daných iných identít nie je ambíciou tejto state.

¹ V anglickom jazyku štandardne: deep brain stimulation; akronym DBS.

² HMS sa vykonáva za plného vedomia pacienta, ktorý musí spolupracovať. Využitie výrazu „zobudenie“ tu slúži ako rétorická pomôcka.

Schüpbachet al. 2006) stoja za relatívne novou a rozširujúcou sa vlnou kritiky a opatrnosti vo vzťahu k hĺbkovej mozgovej stimulácii v rámci etablujúcej sa disciplíny – neuroetiky³ (Berghmans 2013; Clausen 2011; Synofzik, Schlaepfer 2008). Táto kritika a opatrnosť v súvislosti s HMS nesmeruje k spochybneniu efektívnosti HMS pri zmierňovaní symptómov, napríklad Parkinsonovej choroby. Výhrady a obozretnosť súvisia s tým, že pán Garrison už možno nie je pánom Garrisonom, teda sú zamerané na problém identity osoby.

Hodnotiace pozície sú v súvislosti s problémom identity osoby a HMS rôzne. Jednou z typických možností je stratégia, ktorá odmieta teoretický koncept identity, lebo sa snaží zachovať vykonávanie HMS. Keďže zmeny, ktoré HMS spôsobuje, môžu byť z hľadiska liečenia niektorých závažných chorôb vhodné, mali by sme sa radšej vzdať tematizovania identity, ktorá nie je zlučiteľná s takýmito zmenami. Z tohto dôvodu sa daná stratégia nazýva eliminačnou stratégiou. Cieľom textu bude poukázať na možnosti, ktoré ponúka perdurantizmus v súvislosti s touto stratégiou.

V našom príspevku najprv predstavíme HMS. Ďalej poukážeme na sporné aspekty v súvislosti s aplikovaním HMS a následnou zmenou identity osoby, ktoré môžu viesť k eliminačnej stratégii. Eliminačná stratégia vychádza z problematickosti teoretického konceptu identity, ktorý nie je zlučiteľný so zmenou osoby pri HMS. Na posúdenie opodstatnenosti takéhoto vnímania bude potrebné poukázať na všeobecný problém zlučiteľnosti zmeny a teoretického konceptu identity objektov. Nakoniec predstavíme perdurantistické riešenie, ktoré dokáže zabezpečiť možnosť zlúčenia zmeny a teoretického konceptu identity osoby, a teda dokáže aj potenciálne zabezpečiť možnosť zlúčenia identity osoby a zmeny v súvislosti s HMS.

Hĺbková mozgová stimulácia. Hĺbková mozgová stimulácia je neuromodulačná technika. Jej základom je stimulácia, teda cieleň a regulované dodávanie nízkovoltážnych elektrických signálov do určitej časti mozgu. Elektrický signál sa dodáva elektródou chirurgicky umiestnenou v príslušnej časti mozgu. Elektróda je prostredníctvom kábla prepojená s neurostimulátorom ako zdrojom. Neurostimulátor býva obvykle implantovaný v oblasti pod kľúčnou kosťou. Požadovaný rozsah elektrických signálov neurostimulátora je možné nastaviť za pomoci iného externého zariadenia. Takéto nastavenie vykonáva lekár, pričom variácia sa určuje v závislosti od stavu konkrétneho pacienta. V niektorých prípadoch sa pacientovi ponecháva možnosť vykonávať v rámci lekárom stanoveného rozsahu parametrov jemné aktuálne doladenie samostatne. Cieleň zasahovanie do príslušnej časti mozgu teda závisí od liečenej choroby. Napríklad v prípade Parkinsonovej choroby je najobvyklejšie týmto cieľom subalamické jadro, ale zásahy sa vykonávajú aj do iných častí (Clausen 2010, 1152).

HMS teda predstavuje invazívnu metódu liečby. Jej zásadnou výhodou je to, že na

³ Neuroetika je zameraná na prepojenie etiky a výsledkov moderných disciplín venujúcich sa výskumu mozgu. Pozornosť neuroetiky sa sústreďuje najmä na etickú legitímnosť mapovania, využívania a manipulácie aktivít mozgu.

rozdiel od niektorých iných procedúr nejde o nezvratiteľné chirurgické odstránenie nervových centier, ale len o ich stimuláciu. Treba však priznať, že aj navzdory využívaniu HMS zatiaľ nie je mechanizmus účinku elektrostimulácie mozgu celkom objasnený (Montgomery 2013, 5).

Bez ohľadu na to je z hľadiska efektivity HMS pochopiteľná určitá miera optimizmu spojená s objavením tejto procedúry.⁴ Optimizmus a patričné výsledky stoja za posunom, ktorý je zaujímavý aj z neuroetického hľadiska. Posun spočíva v čoraz väčšom rozširovaní využívania HMS. Na základe sledovania výsledkov a účinkov využitia HMS, napríklad pri liečbe Parkinsonovej choroby, sa prišlo na to, že táto procedúra môže ovplyvniť nielen motorické, ale aj psychické schopnosti pacientov. Preto sa v súčasnosti začala HMS používať nielen v prípade motorických porúch, ale aj niektorých psychických porúch, napríklad pri obsedantno-kompulzívnej poruche, ťažkej depresii a iných.⁵ Okrem toho možno zdôrazniť, že v súvislosti s HMS prebieha aj výskum vylepšovania kognitívnych schopností (Suthana, Fried 2014).

Príliš neprekvapuje, že možnosti aktuálneho, prípadne budúceho, priameho či nepriameho ovplyvňovania psychických a kognitívnych aspektov sú zodpovedné nielen za zmienené rozširovanie HMS, ale aj za narastajúci skepticizmus voči HMS v rámci neuroetiky. Prejdime k problematickým aspektom HMS.

Hĺbková mozgová stimulácia a identita. Vzhľadom na možnosť ovplyvňovania psychických a kognitívnych schopností sa čoraz viac začali rozširovať prístupy, ktoré sú k legitímnosti použitia HMS skeptické (Witt et al. 2013, 499). Ku skeptickému prístupu vedú okrem v súčasnosti už známych vedľajších problematických psychických efektov⁶ aj výskumy poukazujúce na možnosť zmeneného sebavnímania a zmenenej identity pacientov po absolvovaní HMS. V jednej zo štúdií vyjadrila napríklad prevládajúca časť pacientov pri HMS ostré výhrady proti identifikovaniu sa so svojím stavom pred HMS (Schüpbach et al. 2006, 1813). Obdobné obavy niekedy vyjadrujú aj blízki príbuzní pacienta (Witt 2013,7). V inom článku boli zas opísané skúsenosti s prípadmi zmeny správania pacientov pri HMS: agresívne kleptomanské správanie, strata sociálnych zábran, hypersexualita, impulzívne nakupovanie, novonadobudnutý nutkavý záujem o religiozitu či o štúdium astrofyziky (Müller, Christen 2010, 782). Sú známe aj prípady sociálnej zmeny spojené s odmietaním rodinných vzťahov pred HMS (v dôsledku zmenenej sebaidentifikácie pacientov pri HMS) či s odmietaním predchádzajúcich pracovných záväzkov (Agidet al. 2006, 412-414).

Zo spomenutých výskumov je zrejmé, že pacienti pri HMS v niektorých prípadoch

⁴ Ide o relatívne novú procedúru. Oficiálne schválenie používania HMS sa v prípade Parkinsonovej choroby v Spojených štátoch amerických datuje do roku 2002. HMS sa v súčasnosti vykonáva aj v Slovenskej republike.

⁵ K aktuálnemu stavu využívania HMS pozri napríklad zborník (Eljamel – Slavin 2013).

⁶ K tomu pozri napríklad Clausenove sumarizujúce vymedzenie štatistiky vedľajších komplikácií HMS (Clausen 2010, 1153).

podstupujú zásadné zmeny. Tieto zmeny bývajú zo subjektívneho hľadiska pacientov, ale aj z hľadiska blízkych osôb vyhodnocované ako zmeny, ktoré sťažujú identifikáciu daného pacienta s pacientom pred HMS alebo jej zamedzujú. Správy o niektorých pacientoch tvrdiacich, že sú iným človekom, prípadne správy od príbuzných tvrdiacich, že pacient je iným človekom (Witt 2013, 7), treba vnímať s patričnou opatrnosťou. Určitá časť reprezentantov skeptického prístupu však vidí v konjunkcii týchto subjektívnych tvrdení a výsledkov zmienených štúdií dôvod na obavy: Napríklad dané konkrétne individuum už nemusí byť podľa nich tou istou osobou ako pred HMS. Inými slovami, vyjadrujú obavu, že HMS ohrozuje identitu osoby (Berghmans 2013, 36).

Z hľadiska argumentačnej stratégie jestvujú rôzne možnosti obrany pred touto obavou. Jednou z typických stratégií je zmienená eliminačná stratégia, ktorá spochybňuje tvrdenie, podľa ktorého zmena identity osoby je skutočne neakceptovateľná (Synofzik, Schlaepfer 2008, 1512; Clausen 2011, 496). Podľa tejto stratégie je z hľadiska praktickej relevantnosti omnoho dôležitejšie to, či je zmena pre osobu prospešná (Synofzik, Schlaepfer 2008, 1514), teda či ide o takú zmenu, ktorá lieči danú chorobu. Podľa tohto prístupu nie je dôležité, či HMS ohrozuje akýsi teoretický či filozofický koncept identity, ale dôležité je predovšetkým to, či HMS vedie k dobrým, resp. zlým výsledkom. Podľa nej teda nezáleží na identite, ale záleží na terapeutických výsledkoch. Inými slovami, teoretický koncept identity by bolo vhodné z úvah o HMS eliminovať.

Dobré terapeutické výsledky sú zaiste vecou zásadnou a potrebnou. Problematickosť eliminačnej stratégie však spočíva v tom, že sa z pohľadu teoretického konceptu identity vždy možno opýtať: Na koho terapeutických výsledkoch záleží? Ak nejde o terapeutické výsledky daného pacienta, tak nejde o terapeutické výsledky vôbec, ba čo viac, ak pri využití HMS ide skutočne o procedúru, ktorá mení identitu pacienta, tak HMS nemožno považovať jednoducho len za terapeutický zásah. Teoreticko-filozofické špekulácie o identite môžu zbytočne zaťažovať terapeutickú prax. Ich základ je však praktický, a to preto, že v nich ide o existenciu a neexistenciu objektu všeobecne. Preto sa možno domnievať, že na identite a jej teoretickom koncepte záleží, a taktiež by aspoň potenciálne malo záležať aj na tom, či HMS ohrozuje identitu osoby.

Eliminácia identity môže byť kontraproduktívna aj vzhľadom na pochopiteľné pragmatické ciele tejto stratégie. Vhodnejšie by možno bolo nájsť také uchopenie problému, ktoré by nemuselo identitu odmietaať. Eliminácia identity v danom prístupe vychádza z toho, že sa teoretická koncepcia identity nezlučuje so zmenami osoby vyvolanými HMS. Absolútna nezlučiteľnosť teda závisí od toho, či je teoretický koncept identity všeobecne nezlučiteľný so zmenou objektu. Prejdime k zásadným aspektom celého predpokladu. Dôležité je to, či je daná stratégia opodstatnená. Treba objasniť, či teoretický koncept identity môže byť v danom ohľade skutočne sporný, a preto eliminovateľný z úvah o HMS.

Identita, zmena a problém ich zlúčenia. Identita je totožnosť. Prvoradá otázka znie: Ako vieme, že nejaký objekt či osoba, napríklad aj pán Garrison, je identický, totožný? Aké podmienky musí objekt spĺňať na to, aby bol jedným a tým istým objektom?

Ako odpoveď na túto otázku sa najčastejšie poukazuje na princípy identity objektov. Tieto princípy sú dva. Jeden predpokladá, že ak sú objekty nerozlíšiteľné, tak sú identické. Druhý predpokladá, že ak sú objekty identické, tak sú nerozlíšiteľné. Nerozlíšiteľnosť objektu sa spája s nerozlíšiteľnosťou jeho vlastností. Princíp identity nerozlíšiteľných objektov predpokladá, že ak majú x a y všetky vlastnosti rovnaké, tak x a y sú identické. Princíp nerozlíšiteľnosti identických objektov predpokladá, že ak x a y sú identické, tak majú všetky vlastnosti rovnaké.

Princípy, na základe ktorých je teoretický koncept identity vymedzený, sú nám teraz známe. Tieto princípy sa na prvý pohľad nezdajú byť problematické.⁷ Ich úlohou je zabezpečiť to, aby išlo o jeden a ten istý objekt. Jeden a ten istý objekt má všetky vlastnosti rovnaké. Objekt môže mať s inými objektmi veľmi veľa spoločných vlastností. Vtedy možno hovoriť o podobnosti alebo o veľmi vysokej podobnosti. Podobnosť však nie je totožnosť. Z tohto dôvodu rozlíšenie, či ide o jeden objekt, alebo o iný objekt, závisí od toho, či sú všetky dané vlastnosti rovnaké, alebo sú rovnaké len niektoré.

Zmienka o všetkých vlastnostiach však môže byť aj problematická, a to vtedy, keď vezmeme do úvahy čas, keď sa budeme zaoberať identitou v priebehu času (Lazor 2010, 589). Na základe našej skúsenosti je zrejmé, že objekty sa môžu časom postupne meniť. To znamená, že časom už nemusia mať všetky vlastnosti rovnaké. Ak však majú vlastnosti iné, tak už nemôžeme hovoriť o jednom a tom istom, identickom objekte.

Ako je to teda s pánom Garrisonom v našom príklade? V momentoch pred vykonaním HMS a počas nej pán Garrison nemá všetky vlastnosti rovnaké. A keďže má iné vlastnosti, tak na základe daných princíпов identity nie je v priebehu času identický. Obava z ohrozenia identity v dôsledku HMS sa v rámci teoretických principiálnych vymedzení identity ukazuje ako odôvodnená. Prístup, ktorý volí eliminačnú stratégiu, sa tak môže javiť ako opodstatnený.

Problematickosť teoretického konceptu identity je však ešte hlbšia. Jeho základom je požiadavka zhody vo všetkých vlastnostiach. Zmenu niektorej z vlastností pána Garrisona nespôsobí len HMS, ale aj zmeny a zásahy, ktoré sú rádovo subtílnejšie a odohrávajú sa v každodennom živote. Na zachovanie identickosti objektu sa vyžaduje zachovanie všetkých vlastností. Zachovanie všetkých vlastností je však ohrozené nielen vykonaním HMS, ale napríklad aj zmenou účesu pána Garrisona. Pred návštevou kaderníctva má pán Garrison minimálne s ohľadom na jeho zjav iné vlastnosti ako po jeho návšteve. To by mohlo na základe požiadaviek na určenie identity znamenať, že nejde o jedného a toho istého pána Garrisona. Identitu pána Garrisona v tomto zmysle nemusí ohrozovať len HMS, ale aj iné jeho bežné zmeny.

Niečo také sa však musí zdať úplne absurdné. Táto absurdnosť plynie z nutných teoretických požiadaviek vymedzenia identity. Teoretický koncept identity sa v jeho podobe reflektujúcej plynutie času nezdá byť zlučiteľný so zmenou objektu. Zmeny však bežne pozorujeme a v niektorých prípadoch si ich aj želáme. Cieľom HMS je vhodná zmena. Ak

⁷ Treba pripomenúť, že aj proti týmto princípom jestvujú určité výhrady. Od týchto možných problémov budeme kvôli úspornosti textu odhliadať.

sa táto vhodná zmena nezlučuje s teoretickým konceptom identity, tak možno elimináciu takejto identity považovať za pochopiteľnú a následne aj prístup eliminačnej stratégie za oprávnený.

Cesta eliminačnej stratégie má však aj svoje zásadné nevýhody. Za nevýhodu možno považovať neidentickosť pána Garrisona v priebehu času, teda takpovediac stratu pána Garrisona. Z tohto dôvodu treba v rámci danej stratégie a tiež vzhľadom na všeobecnú obavu o ohrozenie identity v dôsledku HMS zodpovedať otázku, či skutočne nejstávajú teoretické možnosti, ako zmenu a identitu osoby zlúčiť.

Riešenie problému zlučiteľnosti identity a zmeny. Aké sú možnosti zlučiteľnosti zmeny a identity osoby pána Garrisona? Na jednej strane sa zdá, že nie je vhodné odmietat' identitu a jej vymedzenie, na druhej strane nie je vhodné odmietat' ani zmenu objektov či osôb v čase. Z tohto dôvodu by bolo vhodné zamerať sa namiesto eliminácie na otázku, ako vôbec môže objekt všeobecne pretrvávajúť v čase tak, aby bol identický. Ako môže byť v čase objekt či osoba, akou je napríklad pán Garrison, identická aj navzdory tomu, že sa mení? Ako môže pretrvávajúť? Jednou z možností, ako sa na tento problém pozrieť, je perdurantizmus.

Perdurantizmus predpokladá, že objekt v jednotlivých momentoch pretrváva čiastočne. V týchto jednotlivých momentoch pretrvávania sa podľa perdurantizmu objekt vyskytuje ako časť, ako takzvaná časová časť. Celkovo je objekt súhrnom všetkých svojich časových častí, pričom je pretrvávajúce zabezpečené striedaním týchto časových častí. Objekt sa obdobne ako v priestore rozprestiera aj v čase. Tak, ako sú reálne priestorové časti, sú podľa perdurantizmu reálne aj časové časti nachádzajúce sa v rôznych časových momentoch. Perdurantizmus teda vníma objekt ako štvordimenzionálny celok, ktorého pretrvávajúce je zabezpečené striedaním jednotlivých časových častí daného celku (Benovsky 2006, 19). Ako je to teda podľa perdurantizmu s pánom Garrisonom?

V danom príklade môžeme mať podľa perdurantizmu do činenia s dvomi časovými časťami jedného celkového pána Garrisona. Pán Garrison je pred HMS jednou časovou časťou, kým počas HMS je druhou časovou časťou. Rôzne časové časti pána Garrisona môžu mať rôzne vlastnosti. Rôznosť vlastností časových častí a ich striedanie zabezpečuje podľa perdurantizmu zmenu. Ako je to potom s identitou pána Garrisona? Rozhodujúce v perdurantizme je to, že identita sa týka celkovej osoby pána Garrisona. Celková osoba pána Garrisona je síce zložená z rôznych častí s rôznymi vlastnosťami, no ako súhrn týchto častí má pán Garrison všetky vlastnosti.

Ak prijmeme perdurantizmus,⁸ predpoklad eliminačnej stratégie nemusí byť opodstatnený. Eliminačná stratégia vychádza z predpokladu, že teoretický koncept identity nie je zlučiteľný so zmenou osoby. Perdurantizmus zlúčenie teoretického konceptu identity so zmenami objektu či osoby umožňuje. Predpoklad eliminačnej stratégie o nezlučiteľnosti tak nie je všeobecne oprávnený. Treba však dodať, že eliminačná stratégia vznik-

⁸ Treba upozorniť, že perdurantizmus nie je úplne bezproblémový. Z praktického hľadiska môže spôsobovať napríklad problémy pri pripísaní trestu či odmeny (Odorčák 2012).

la na základe konkrétnej obavy o identitu v prípade zmien pri HMS. Všimnime si preto možnosti, ktoré perdurantizmus ponúka v súvislosti s konkrétnym prípadom HMS.

Perdurantizmus, hĺbková mozgová stimulácia a identita. Podľa perdurantizmu môže objekt či osoba časom prekonať rôzne zmeny. Pre nás je zásadná otázka, či pán Garrison pretrváva ako identický aj napriek zmenám spôsobeným HMS. Zmena sa týka striedania časových častí objektu. Možnosť pretrvania sa týka toho, či sú časové časti skutočne časťami objektu či osoby. Inými slovami, to, či pán Garrison pretrvá ako identický napriek zmenám počas HMS, závisí od toho, či časová časť pred HMS a časová časť počas HMS sú, alebo nie sú súčasťou celkového štvordimenzionálneho, a teda v priebehu času identického pána Garrisona. Zásadná otázka znie: Ako musia byť časové časti previazané, aby stále odkazovali na osobu, ktorou je pán Garrison?

Podľa štandardnej perdurantistickej odpovede časové časti musia byť spojené reláciou kontinuity (Benovsky 2006, 86). Táto odpoveď je však príliš všeobecná. Všeobecná, hoci štandardná, je preto, lebo sa snaží reagovať na otázku o relácii časových častí objektov ako takých. Nás však teraz zaujíma len jeden objekt, konkrétne osoba. Aká kontinuita teda môže spájať časové časti pána Garrisona? Ak prijmeme perdurantizmus, tak sa nám ponúkajú viaceré možnosti: kritérium pamäťovej kontinuity, kritérium psychologickej kontinuity, kritérium telesnej kontinuity, kritérium biologickej kontinuity.⁹

Rôznosť kritérií ovplyvňuje aj odpoveď na otázku o možnosti zmeny identity osoby prostredníctvom HMS. Pozrime sa, čo jednotlivé odpovede znamenajú v prípade pána Garrisona. Treba pripomenúť, že základným cieľom tohto textu je poukázať na možnosti perdurantizmu práve v danej situácii. Preto nebudeme extenzívne opisovať jednotlivé kritériá ani poukazovať na ich problémy a možnú kritiku. Ide o to, čo dané kontinuity a kritériá môžu znamenať (ako možnosti) v prípade pána Garrisona v súvislosti s predpokladmi eliminačnej stratégie.

Na základe pamäťového kritéria možno predpokladať, že časová časť₁ z t_1 a časová časť₂ z t_2 sú súčasťou celkového štvordimenzionálneho pána Garrisona vtedy, keď je časová časť₂ z t_2 pamäťovo kontinuálne prepojená s časovou časťou₁ z t_1 . Potom vzniká otázka, či si pán Garrison pri HMS spomína na zážitky pred HMS. V tomto ohľade je situácia pomerne jednoduchá. Pán Garrison si na dané zážitky spomína. Ohrozenie jeho identity prostredníctvom HMS teda nemožno predpokladať. Ohrozenie identity by nastalo vtedy, ak by v dôsledku HMS došlo k zmene, ktorá by zrušila pamäťovú kontinuitu. Identita by na základe tohto kritéria bola ohrozená vtedy, ak by HMS spôsobovala napríklad zničenie spomienok, amnéziu. Takýto prípad nenastáva, preto na základe tohto typu perdurantizmu nemožno tvrdiť, že by HMS ohrozovala identitu pána Garrisona. Ak by sme teda prijali tento typ perdurantizmu, tak by nebolo treba argumentovať v prospech eliminácie identity z dôvodu záchrany HMS.

⁹ Tieto kritériá ilustrujú, ale nevyčerpávajú všetky možnosti a kombinácie daných možností. K rozsiahlejšiemu vymedzeniu možností, problémov a ku kritike kontinuit pozri napríklad vhodný prehľad od C. Branda (Brand 2010, 2. kap.).

Ďalším kritériom je psychologické kritérium, na základe ktorého možno predpokladať, že časová časť₁ z t₁ a časová časť₂ z t₂ sú súčasťou celkového štvordimenzionálneho pána Garrisona vtedy, keď je časová časť₂ z t₂ psychologicky kontinuálne prepojená s časovou časťou₁ z t₁. V prípade tohto kritéria je situácia z hľadiska problému pána Garrisona iná ako v prípade prvého kritéria. Psychologické kritérium nezohľadňuje len pamäťové aspekty, ale aj aspekty týkajúce sa zámerov, prání, cieľov či charakteru (Parfit 1984, 207). Vystáva otázka, či má pán Garrison po vykonaní HMS také isté nielen spomienky, ale aj zábery, prania, ciele či charakter, aké mal pred HMS. Na základe nášho príkladu, ktorý je postavený na radikálnej zmene charakteru, zámerov a cieľov, možno tvrdiť, že v danom prípade nejde o časové časti jedného objektu. To znamená, že ak prijmeme kritérium psychologickkej kontinuity a tomu zodpovedajúci typ perdurantizmu, tak z toho musíme vyvodiť, že HMS spôsobuje ohrozenie identity pána Garrisona. Ak chceme vykonávanie HMS zachrániť, treba eliminovať z úvah o identite dané kritérium a od neho závislú koncepciu.

Na základe ďalšieho, tentoraz telesného kritéria možno predpokladať, že časová časť₁ z t₁ a časová časť₂ z t₂ sú súčasťou celkového štvordimenzionálneho pána Garrisona vtedy, ak je časová časť₂ z t₂ telesne kontinuálne prepojená s časovou časťou₁ z t₁. Teraz znie otázka takto: Porušuje HMS telesnú kontinuitu? Telesná kontinuita by bola porušená vtedy, ak by bolo dané telo zničené. Z nášho príkladu je zrejmé, že na základe chirurgického zákroku síce dôjde k určitej fyzickej zmene, tá však nepredstavuje porušenie telesnej kontinuity. V tomto zmysle možno povedať, že medzi časovými časťami jestvuje telesná kontinuita. Na základe telesného kritéria a zodpovedajúceho typu perdurantizmu možno preto konštatovať, že obava z ohrozenia identity pána Garrisona v dôsledku HMS nie je opodstatnená. To znamená, že ak by sme obdobne ako v prípade prvého typu perdurantizmu prijali aj túto ďalšiu podobu perdurantizmu, nebolo by treba eliminovať otázku identity z dôvodu záchrany HMS (eliminačná stratégia).

Posledné kritérium je biologické. Na základe tohto kritéria možno predpokladať, že časová časť₁ z t₁ a časová časť₂ z t₂ sú súčasťou celkového štvordimenzionálneho pána Garrisona vtedy, keď časová časť₂ z t₂ je kontinuálne biologicky prepojená s časovou časťou₁ z t₁. Biologické kritérium sa od predchádzajúceho líši tým, že ako predpoklad zachovania kontinuity požaduje zachovanie funkčnosti organizmu. Otázka znie: Je časová časť po aplikovaní HMS biologicky funkčne prepojená s časovou časťou pred HMS? Z daného príkladu je jasné, že časové časti sú biologicky funkčne prepojené. Cieľom HMS je napríklad zvýšenie motorickej funkčnosti organizmu. Funkčnosť organizmu ani biologická kontinuita nie sú v dôsledku HMS (prinajmenšom v danom prípade) ohrozené. Možno preto konštatovať, že v prípade použitia biologického kritéria nemožno v rámci perdurantizmu uznať obavu z ohrozenia identity pána Garrisona v dôsledku HMS za opodstatnenú. V prípade prijatia tohto typu perdurantizmu nie je obava eliminačnej stratégie oprávnená.

Záver. Ak prijmeme perdurantizmus a budeme trvať na potrebe kontinuity charakteru, želaní, prání a intencií, tak je obava z ohrozenia identity osoby v dôsledku vykonania

HMS opodstatnená. Ak však prijmeme perdurantizmus a budeme trvať na kontinuite telesnej, biologickej či pamäťovej, tak kritika HMS nie je opodstatnená. Cieľom tejto práce bolo poukázať na možnosti, ktoré perdurantizmus ponúka. Prečo však bolo dôležité ukázať, že perdurantizmus ponúka viacero prístupov?

Pôvodná obava sa zakladala na ohrození identity, napríklad identity pána Garrisona, v dôsledku HMS. Identita pána Garrisona však sama osebe nemusí byť na základe jej teoretického vnímania neproblematická, a preto by sme mohli teoretický koncept identity hneď na začiatku odmietnuť. Takýto prístup, stelesnený v eliminačnej stratégii, je z hľadiska praxe pochopiteľný a do určitej miery aj prijateľný. Zásadný problém tejto stratégie však spočíva v tom, že aj pochopiteľné pragmatické zvažovanie ziskov a strát môže byť ohrozené v prípade, že bude chýbať samotný adresát zmien. Možno diskutovať o tom, či je osoba v dôsledku aplikovania HMS skutočne viazaná na teoretický koncept identity. Cieľom tejto state však bolo ukázať, že teoretický koncept identity nie je nutné odmietat' ani v takých konkrétnych prípadoch, akým je vykonávanie HMS. Nemusíme ho odmietat' vtedy, ak prijmeme stanovisko perdurantizmu, ktorý dokáže problematickosť teoretického konceptu identity odstrániť, pretože je schopný zlúčiť identitu a zmenu objektov všeobecne a – ako sa ukázalo v prípade pána Garrisona – aj konkrétne.

Literatúra

- AGID, Y., SCHÜPBACH, M., GARGIULO, M., MALLET, L., HOUETO, J. L., BEHAR, C., MALTÊTE, D., MESNAGE, V., WELTER, M. (2006): Neurosurgery in Parkinson's disease: the doctor is happy, the patient less so? In: Riederer, P. – Reichmann, H. – Moussa B. H. Youdim – Gerlach, M. (eds.): *Parkinson's Disease and Related Disorders: Journal of Neural Transmission Supplement 70*. Wien: Springer, 409-414.
- BAYLIS, F. (2013): I Am Who I Am: On the Perceived Threats to Personal Identity from Deep Brain Stimulation. *Neuroethics*, 6 (3), 513-526.
- BENOVSKY, J. (2006): *Persistence Through Time, and Across Possible Worlds*. Frankfurt: Ontos.
- BERGHMANS, R. (2013): Time to Reconsider Deep Brain Stimulation. *AJOB Neuroscience*, 4 (1), 36-37.
- BRAND, C. (2010): *Personale Identität oder menschliche Persistenz: Ein naturalistisches Kriterium*. Paderborn: Mentis.
- CLAUSEN, J. (2010): Ethical brain stimulation – neuroethics of deep brain stimulation in research and clinical practice. *European Journal of Neuroscience*, 32 (7), 1152–1162.
- CLAUSEN, J. (2011): Conceptual and ethical issues with brain-hardware interfaces. *Current Opinion in Psychiatry*, 24 (6), 495-501.
- ELJAMEL, S. – SLAVIN, K. V. (ed.) (2013): *Neurostimulation: Principles and Practice*. New York: Wiley-Blackwell.
- LAZOR, P. (2010): Problém identity jednotlivín v priebehu času. *Filozofia*, 65 (6), 589-594.
- MONTGOMERY, E. B. (2013): Deep Brain Stimulation: Mechanisms of Action. In: Eljamel, S. – Slavin, K. V. (eds.): *Neurostimulation: Principles and Practice*. New York: Wiley-Blackwell, 3-19.
- MÜLLER, S., CHRISTEN, M (2010): Mögliche Persönlichkeitsveränderungen durch Tiefe Hirnstimulation bei Parkinson-Patienten. *Nervenheilkunde*, 29 (11), 779-783.
- ODORČÁK, J. (2012): Realizmus, perdurantizmus a jeho praktické dôsledky. *Filozofia*, 67 (5), 375-386.
- PARFIT, D. (1984): *Reasons and Persons*. Oxford: Oxford University Press.

- SCHÜPBACH, M., GARGIULO, M., WELTER, M. L., MALLET, L., BÉHAR, C., MALTÊTE, D., MESNAGE, V., AGID, Y. (2006): Neurosurgery in Parkinson disease. A distressed mind in a repaired body? *Neurology*, 66 (12), 1811-1816.
- SUTHANA, N., FRIED, I. (2014): Deep brain stimulation for enhancement of learning and memory. *Neuroimage*, 85 (3), 2014, 996-1002.
- SYNOFZYK, M., SCHLAEPFER, T. E. (2008): Stimulating personality: ethical criteria for deep brain stimulation in psychiatric patients and for enhancement purposes. *Biotechnology Journal*, 3 (12), 1511-1520.
- WITT, K. (2013): Das Identitätsproblem der tiefen Hirnstimulation und einige seiner praktischen Implikationen. *Ethik in Der Medizin*, 25 (1), 5-18.
- WITT, K., KUHN, J., TIMMERMAN, L., ZUROWSKI, M., WOOPEN, C. (2013): Brain Stimulation and the Search for Identity. *Neuroethics*, 6 (3), 499-511.

Príspevok vznikol na Katedre filozofie FF UCM v Trnave a podporila ho Agentúra na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0379-12: *Analýza filozoficko-etických dimenzií NBIC-technológií vo vzťahu k vylepšovaniu človeka*.

Juraj Odorčák
Katedra filozofie, FF UCM
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
SR
e-mail: juraj.odorcak@ucm.sk